

Bruksela, dnia 18.12.2018 r.
COM(2018) 857 final

SPRAWOZDANIE KOMISJI DLA PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY
z wdrażania dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/64/UE z dnia 20
października 2010 r. w sprawie prawa do tłumaczenia ustnego i tłumaczenia pisemnego
w postępowaniu karnym

1. WPROWADZENIE

1.1. Kontekst

Dyrektywa 2010/64/UE w sprawie prawa do tłumaczenia ustnego i tłumaczenia pisemnego w postępowaniu karnym¹ („dyrektywa”) stanowi pierwszy instrument przyjęty na podstawie art. 82 ust. 2 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej² (TFUE). Art. 82 ust. 2 stanowi podstawę prawną przyjmowania w drodze dyrektyw norm minimalnych dotyczących „praw jednostek w postępowaniu karnym”.

Dzięki zapewnieniu wspólnych minimalnych standardów dotyczących praw procesowych w postępowaniu karnym dyrektywa przyczynia się do osiągnięcia ogólnego celu polegającego na zwiększeniu wzajemnego zaufania poprzez poprawę stosowania zasady wzajemnego uznawania, która stanowi podstawę unijnej przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości. Pomaga w zwiększeniu wzajemnego zaufania dzięki zapewnieniu spójniejszego wdrażania niektórych aspektów prawa do rzetelnego procesu sądowego ustanowionego w art. 47 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej³ oraz w art. 6 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności.

Dyrektywa stanowi pierwszy środek wynikający z przyjętego w 2009 r. harmonogramu działań mających na celu umocnienie praw procesowych osób podejrzanych lub oskarżonych w postępowaniu karnym (środek A)⁴. Po przyjęciu dyrektywy prowadzono dalsze prace nad prawami procesowymi na szczeblu unijnym. UE przyjęła dotychczas pięć kolejnych dyrektyw:

1. w sprawie prawa do informacji o prawach i zarzutach oraz dostępu do akt sprawy⁵;
2. w sprawie prawa dostępu do adwokata i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi w czasie pozbawienia wolności⁶;
3. w sprawie wzmocnienia niektórych aspektów domniemania niewinności i prawa do obecności na rozprawie⁷;
4. w sprawie gwarancji procesowych dla dzieci⁸; oraz

1 Dz.U. L 280 z 26.10.2010, s. 1.

2 Dz.U. C 326 z 26.10.2012, s. 47.

3 Dz.U. C 326 z 26.10.2012, s. 392.

4 Rezolucja Rady z dnia 30 listopada 2009 r. dotycząca harmonogramu działań mających na celu umocnienie praw procesowych osób podejrzanych lub oskarżonych w postępowaniu karnym, Dz.U. C 295 z 4.12.2009, s. 1.

5 Dyrektywa 2012/13/UE w sprawie prawa do informacji w postępowaniu karnym, Dz.U. L 142 z 1.6.2012, s. 1.

6 Dyrektywa 2013/48/UE w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności, Dz.U. L 294 z 6.11.2013, s. 1.

7 Dyrektywa (UE) 2016/343 w sprawie wzmocnienia niektórych aspektów domniemania niewinności i prawa do obecności na rozprawie w postępowaniu karnym, Dz.U. L 65 z 11.3.2016, s. 1.

8 Dyrektywa (UE) 2016/800 w sprawie gwarancji procesowych dla dzieci będących podejrzаныmi lub oskarżonymi w postępowaniu karnym, Dz.U. L 132 z 21.5.2016, s. 1.

5. w sprawie pomocy prawnej⁹.

1.2. Cel i główne elementy dyrektywy

Dyrektywa umożliwia praktyczne stosowanie prawa do rzetelnego procesu sądowego, które obejmuje prawo podejrzanych i oskarżonych do tłumaczenia ustnego i tłumaczenia pisemnego w postępowaniu karnym¹⁰.

W dyrektywie ustanowiono ogólne prawo do tłumaczenia ustnego i tłumaczenia pisemnego w postępowaniu karnym od chwili, gdy właściwe organy poinformują dane osoby, że są one podejrzane lub oskarżone o popełnienie przestępstwa, do czasu zakończenia postępowania.

W art. 2 ustanowiono prawo do tłumaczenia ustnego w postępowaniu karnym i nałożono na państwa członkowskie obowiązek niezwłocznego zapewnienia usług tłumacza ustnego nie tylko w toku postępowania karnego i postępowania dotyczącego europejskiego nakazu aresztowania, ale również w kontaktach między podejrzanymi lub oskarżonymi a ich obrońcą.

W art. 3 ustanowiono prawo do tłumaczenia pisemnego w postępowaniu karnym i postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz nałożono na państwa członkowskie obowiązek zapewnienia w rozsądnym terminie tłumaczenia pisemnego dokumentów niezbędnych do wykonywania prawa do obrony.

1.3. Zakres sprawozdania

W sprawozdaniu przeprowadzono ocenę stosowania dyrektywy zgodnie z jej art. 10, który przewiduje, że Komisja musi przedstawić Parlamentowi Europejskiemu i Radzie sprawozdanie oceniające, w jakim zakresie państwa członkowskie podjęły niezbędne środki w celu zapewnienia zgodności z dyrektywą.

Opis i analiza zawarte w niniejszym sprawozdaniu opierają się w głównej mierze na informacjach przedstawionych Komisji przez państwa członkowskie w drodze powiadomienia o krajowych środkach służących transpozycji dyrektywy. Sprawozdanie oparto również na publicznie dostępnych badaniach przeprowadzonych przez Agencję Praw Podstawowych Unii Europejskiej¹¹ lub zewnętrzne zainteresowane strony prowadzące ocenę

9 Dyrektywa (UE) 2016/1919 w sprawie pomocy prawnej z urzędu dla podejrzanych i oskarżonych w postępowaniu karnym oraz dla osób, których dotyczy wnioski w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania, Dz.U. L 297 z 4.11.2016, s. 1.

10 Dotychczas TSUE dokonał wykładni dyrektywy 2010/64/UE w trzech sprawach. Zob. wyrok Trybunału z dnia 15 października 2015 r., Covaci, C-216/14, ECLI:EU:C:2015:686; wyrok Trybunału z dnia 9 czerwca 2016 r., Balogh, C-25/15, ECLI:EU:C:2016:423; wyrok Trybunału z dnia 12 października 2017 r., Sleutjes, C-278/16, ECLI:EU:C:2017:757.

11 Badanie przeprowadzone przez Agencję Praw Podstawowych Unii Europejskiej (FRA), *Prawa osób podejrzanych i oskarżonych w UE: tłumaczenie pisemne, tłumaczenie ustne i informowanie* [Rights of suspected and accused persons across the EU: translation, interpretation and information], listopad 2016 r. Dostępne pod adresem <http://fra.europa.eu/en/publication/2016/rights-suspected-and-accused-persons-across-eu-translation-interpretation-and>

wykonania dyrektyw dotyczących praw procesowych przy wykorzystaniu środków pochodzących z dotacji na działania w ramach programu „Sprawiedliwość”¹².

W niniejszym sprawozdaniu skoncentrowano się głównie na środkach, jakie państwa członkowskie wdrożyły do tej pory w celu wykonania dyrektywy. Ocenie podlega kwestia, czy państwa członkowskie wdrożyły dyrektywę w ustalonym terminie i czy przepisy krajowe realizują cele i spełniają wymogi określone w dyrektywie.

2. OCENA OGÓLNA

Na mocy art. 9 państwa członkowskie musiały dokonać transpozycji dyrektywy do prawa krajowego do dnia 27 października 2013 r. Do dnia upływu terminu transpozycji 16 państw członkowskich nie przedstawiło Komisji informacji o niezbędnych środkach: Belgia, Bułgaria, Irlandia, Grecja, Hiszpania, Włochy, Cypr, Litwa, Luksemburg, Węgry, Malta, Austria, Rumunia, Słowenia, Słowacja i Finlandia. W związku z tym w dniu 29 listopada 2013 r. Komisja podjęła decyzję o wszczęciu postępowania w sprawie uchybienia zobowiązaniom państwa członkowskiego na podstawie art. 258 TFUE przeciwko wspomnianym 16 państwom członkowskim w związku z niedopełnieniem lub częściowym dopełnieniem obowiązku zgłoszenia środków transpozycji.

Głównym celem Komisji jest zapewnienie, aby wszystkie państwa członkowskie dokonały transpozycji wymogów określonych w dyrektywie do prawa krajowego, tak aby prawa określone w dyrektywie były chronione w całej Unii Europejskiej. Transpozycja dyrektywy jest warunkiem koniecznym do prawidłowej oceny kwestii, w jakim stopniu państwa członkowskie wdrożyły środki niezbędne do wykonania dyrektywy. Komisja rozpoczęła ocenę zgodności środków krajowych z dyrektywą niezwłocznie po ich zgłoszeniu przez państwa członkowskie. Opóźnienia w transpozycji¹³ przełożyły się na opóźnienie ogólnego procesu oceny. Niektóre postępowania w sprawie uchybienia zobowiązaniom państwa członkowskiego w związku z niedopełnieniem lub częściowym dopełnieniem obowiązku zgłoszenia środków transpozycji można było zakończyć dopiero w 2018 r., po przyjęciu przez państwa członkowskie zmian legislacyjnych¹⁴. W tych okolicznościach i ze względu na złożoność oceny wszystkich środków przekazanych przez 27 państw członkowskich

12 Zob. badanie przeprowadzone przez Radę Izb Adwokackich i Stowarzyszeń Prawniczych Unii Europejskiej (CCBE), *TRAINAC – Ocena, dobre praktyki i zalecenia dotyczące prawa do tłumaczenia ustnego i tłumaczenia pisemnego, prawa do informacji i prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym* [TRAINAC — Assessment, good practices and recommendations on the right to interpretation and translation, the right to information and the right of access to a lawyer in criminal proceedings], opublikowane w 2016 r. Dostępne pod adresem <http://europeanlawyersfoundation.eu/wp-content/uploads/2015/04/TRAINAC-study.pdf>. Zob. także analizy „W areszcie policyjnym” oraz „W areszcie policyjnym 2” [„Inside Police Custody” oraz „Inside Police Custody 2”], przeprowadzone przez Irlandzką Radę Praw Obywatelskich w latach 2014 i 2018. Dostępne pod adresem: https://intersentia.be/nl/pdf/viewer/download/id/9781780681863_0/.

13 Na przykład Luksemburg dokonał transpozycji dyrektywy dopiero w marcu 2017 r., a Litwa zgłosiła w maju 2017 r. nowe środki służące zakończeniu transpozycji dyrektywy.

14 Postępowania dotyczące Luksemburga i Litwy zakończono w styczniu 2018 r.

związanych dyrektywą, zwłaszcza ze względu na różne krajowe systemy prawne, Komisja nie była w stanie przedstawić wcześniej niniejszego sprawozdania.

Chociaż skutki dyrektywy ograniczają się do ustanowienia norm minimalnych, co stwarza możliwość wystąpienia różnic między krajowymi przepisami karnoprocesowymi poszczególnych państw, to jednak dyrektywa nakłada na państwa członkowskie jednoznaczne zobowiązania.

W ramach oceny zwrócono uwagę na niektóre kwestie związane z przestrzeganiem przepisów przez szereg państw członkowskich, w szczególności w odniesieniu do kontaktów między podejrzanymi lub oskarżonymi a ich obrońcą, tłumaczenia istotnych dokumentów oraz kosztów tłumaczenia ustnego i tłumaczenia pisemnego. Jeżeli problem tego typu rozbieżności nie zostanie rozwiązany, mogą one negatywnie wpływać na skuteczność praw ustanowionych w przedmiotowej dyrektywie. Komisja zastosuje wszelkie odpowiednie środki w celu zapewnienia zgodności z przepisami dyrektywy w całej Unii Europejskiej, w tym w stosownych przypadkach poprzez wszczynanie postępowań w sprawie uchybienia zobowiązaniom państwa członkowskiego na podstawie art. 258 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej.

Zgodnie z art. 1 i 2 Protokołu (nr 22) Dania nie uczestniczy w przyjęciu dyrektywy i nie jest nią związana ani jej nie stosuje. Dania nie została zatem uwzględniona w poniższej ocenie.

Zgodnie z art. 3 Protokołu (nr 21) w sprawie stanowiska Zjednoczonego Królestwa i Irlandii w odniesieniu do przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości Zjednoczone Królestwo i Irlandia powiadomiły o chęci uczestniczenia w przyjęciu i stosowaniu dyrektywy.

3. KONKRETNE ELEMENTY BĘDĄCE PRZEDMIOTEM OCENY

3.1. Przedmiot i zakres (art. 1)

Jeżeli chodzi o przedmiot i zakres dyrektywy, art. 1 stanowi, że dyrektywa ma na celu zapewnienie prawa podejrzanym lub oskarżonym, którzy nie mówią w języku, w którym prowadzone jest postępowanie karne, lub go nie rozumieją, do tłumaczenia ustnego i do tłumaczenia pisemnego w toku tego postępowania. Głównym celem dyrektywy jest umożliwienie wykonywania tych praw w praktyce, aby zapewnić prawo do rzetelnego procesu sądowego. Prawo do tłumaczenia ustnego i tłumaczenia pisemnego ma także zastosowanie w postępowaniach dotyczących europejskiego nakazu aresztowania.

3.1.1. Zakres – art. 1 ust. 2

Art. 1 ust. 2 dyrektywy stanowi, że prawo do tłumaczenia ustnego i tłumaczenia pisemnego w postępowaniu karnym i postępowaniu dotyczącym wykonania europejskiego nakazu aresztowania ma zastosowanie od chwili poinformowania danej osoby przez właściwe organy, że jest ona podejrzana lub oskarżona o popełnienie przestępstwa, do czasu

zakończenia postępowania, tj. do chwili, gdy orzeczenie się uprawomocni i nie będzie podlegało zaskarżeniu.

W większości państw członkowskich termin, w którym osoby mogą wykonać prawo do tłumaczenia ustnego i tłumaczenia pisemnego, oraz okres, w którym prawo to przysługuje, określa ogólny przepis wskazujący konkretny moment, w którym można skorzystać z tego prawa (np. „w dowolnym momencie w toku postępowania karnego”, „przez cały okres trwania postępowania karnego”, „w toku postępowania karnego”, „podczas wykonywania czynności procesowych”). Termin i sposób poinformowania osób, że są podejrzane lub oskarżone o popełnienie przestępstwa, nie zostały jednak w większości państw członkowskich wyraźnie wskazane w środkach transpozycji, ale ich istnienie można było wywnioskować na podstawie szczegółowej analizy poszczególnych etapów postępowania karnego w ich porządkach prawnych.

3.1.2. Drobne przestępstwa – art. 1 ust. 3

W art. 1 ust. 3 dyrektywy zapewniono, aby – w przypadku gdy prawo krajowe przewiduje nałożenie kary za drobne przestępstwa przez organ inny niż sąd właściwy w sprawach karnych, a od nałożenia takiej kary można się do tego sądu odwołać – prawo do tłumaczenia ustnego i tłumaczenia pisemnego przysługiwało w toku postępowania odwoławczego.

Przepis ten ma istotne znaczenie dla większości państw członkowskich (16 państw członkowskich), w których właściwe do rozpatrywania spraw dotyczących drobnych przestępstw są organy administracji, policja lub sądy właściwe w sprawach innych niż sprawy karne. Przepis ten nie ma zastosowania do pozostałych państw członkowskich, w których kary za drobne przestępstwa zawsze wymierzają sądy właściwe w sprawach karnych.

3.1.3. Art. 1 ust. 4

Art. 1 ust. 4 stanowi, że dyrektywa nie ma wpływu na prawo krajowe dotyczące obecności obrońcy w którejkolwiek fazie postępowania karnego ani też na prawo krajowe dotyczące prawa podejrzanego lub oskarżonego do dostępu do dokumentów w postępowaniu karnym.

Jedynie osiem państw członkowskich dokonało wyraźnej transpozycji tego przepisu, natomiast w pozostałych państwach członkowskich zgodność z tym przepisem może zostać stwierdzona na podstawie analizy już obowiązujących przepisów krajowych.

3.2. Prawo do tłumaczenia ustnego (art. 2)

W art. 2 dyrektywy zapewniono prawo do tłumaczenia ustnego w toku postępowania karnego. Nałożono w nim na państwa członkowskie obowiązek niezwłocznego zapewnienia usług tłumacza ustnego w toku postępowania karnego i postępowania dotyczącego europejskiego nakazu aresztowania, w tym w kontaktach między podejrzanymi lub oskarżonymi a ich obrońcą. Państwa członkowskie muszą również wdrożyć mechanizm oceny, czy osoba podejrzana lub oskarżona rozumie język, w którym prowadzone jest postępowanie. Należy również jasno określić możliwość zarówno zaskarżenia decyzji

o odmowie wyznaczenia tłumacza ustnego, jak i zakwestionowania jakości tłumaczenia ustnego. Państwa członkowskie powinny również zapewnić, aby jakość zapewnionego tłumaczenia ustnego była wystarczająca w celu zagwarantowania rzetelności postępowania.

3.2.1. Tłumaczenie ustne w toku postępowania przed organami śledczymi i sądowymi – art. 2 ust. 1

W art. 2 ust. 1 nałożono na państwa członkowskie obowiązek bezzwłocznego zapewnienia tłumaczenia ustnego osobom podejrzanym lub oskarżonym, które nie mówią w języku, w którym prowadzone jest postępowanie karne przed organami śledczymi i sądowymi, lub nie rozumieją tego języka, w tym również podczas przesłuchania przez policję, wszystkich rozpraw sądowych oraz wszelkich niezbędnych posiedzeń.

Większość państw członkowskich zapewnia tłumaczenie ustne na wszystkich etapach postępowania karnego, tj. zarówno na etapie postępowania przygotowawczego, jak i postępowania sądowego, za pomocą ogólnego przepisu w prawie krajowym. Niektóre państwa członkowskie wprowadziły odrębne przepisy dotyczące poszczególnych etapów. Jeżeli jednak chodzi o wymóg „bezzwłocznego” zapewnienia tłumaczenia ustnego podejrzanym i oskarżonym, został on wyraźnie ustanowiony jedynie przez 11 państw członkowskich, co ma wpływ na przestrzeganie dyrektywy.

3.2.2. Tłumaczenie ustne podczas kontaktów z obrońcą – art. 2 ust. 2

W art. 2 ust. 2 zapewniono prawo do korzystania z usług tłumaczenia ustnego podczas kontaktów między podejrzanymi lub oskarżonymi a ich obrońcą, związanych bezpośrednio z jakimkolwiek przesłuchaniem lub składaniem wyjaśnień podczas postępowania lub ze złożeniem odwołania lub innych wniosków proceduralnych.

Większość państw członkowskich wprowadziła do prawa krajowego przepis, który *expressis verbis* gwarantuje prawo do tłumaczenia ustnego w kontaktach z obrońcą. W niektórych państwach członkowskich prawo to stanowi jedynie element praktyki prawnej, jest przywoływane w komentarzach do krajowych aktów prawnych lub orzecznictwie oraz w przepisach zapewniających ogólne prawo do tłumaczenia ustnego, co ma wpływ na przestrzeganie dyrektywy. W niektórych innych państwach członkowskich, inaczej niż zostało to przewidziane w dyrektywie, możliwość wykonania tego prawa jest uzależniona od złożenia szczególnego wniosku przez podejrzanego lub oskarżonego bądź ewentualnie przez ich obrońcę. W jednym państwie członkowskim organy ścigania wyznaczają najpierw obrońcę do pełnienia funkcji tłumacza ustnego, jeżeli zna on język, którym posługuje się podejrzany lub oskarżony, a dopiero później zapewniają usługi wykwalifikowanego tłumacza ustnego.

Większość państw członkowskich wskazała, w toku których czynności procesowych podejrzanym lub oskarżonym przysługuje prawo do tłumaczenia ustnego podczas kontaktów z obrońcą.

3.2.3. Pomoc osobom z upośledzeniem słuchu lub mowy – art. 2 ust. 3

Art. 2 ust. 3 stanowi, że prawo do tłumaczenia ustnego obejmuje odpowiednią pomoc osobom z upośledzeniem słuchu lub mowy.

Większość państw członkowskich ograniczyła zakres podmiotowy tego przepisu tylko do osób „głuchych lub niemych”, „głuchych lub niedosłyszących” bądź „głuchoniewidomych”. Wydaje się, że taka terminologia jest zbyt zawężająca, aby mogła objąć wszystkie rodzaje upośledzenia słuchu i mowy.

Jeżeli chodzi o „odpowiednią pomoc” udzielaną tej kategorii osób, 10 państw członkowskich wyraźnie odnosi się do usług tłumacza języka migowego, natomiast siedem innych państw odnosi się jedynie do ogólnych usług tłumaczenia ustnego. W dziesięciu państwach członkowskich, aby spełnić wymóg udzielenia odpowiedniej pomocy, preferuje się komunikację w formie pisemnej. W niektórych państwach członkowskich odpowiednią pomoc mogą świadczyć osoby, które znają podejrzanego lub oskarżonego.

3.2.4. Ocena konieczności udzielenia pomocy – art. 2 ust. 4

Art. 2 ust. 4 stanowi, że państwa członkowskie muszą ustanowić procedurę lub mechanizm sprawdzający, czy podejrzani lub oskarżeni mówią w języku postępowania karnego i czy go rozumieją oraz czy potrzebują pomocy tłumacza ustnego.

Większość państw członkowskich ustanawia obowiązek oceny – na wszystkich etapach postępowania – czy tłumaczenie ustne jest konieczne, ale nie wprowadza w tym celu specjalnego mechanizmu. Tylko dwa państwa członkowskie ustanowiły specjalny mechanizm.

3.2.5. Prawo zakwestionowania decyzji i złożenia skargi – art. 2 ust. 5

W art. 2 ust. 5 nałożono na państwa członkowskie obowiązek zapewnienia podejrzanym lub oskarżonym prawa do zakwestionowania decyzji stwierdzającej brak potrzeby tłumaczenia ustnego oraz możliwości złożenia skargi na niewystarczającą jakość tłumaczenia ustnego, aby zagwarantować rzetelność postępowania.

Jeżeli chodzi o prawo do zakwestionowania decyzji stwierdzającej brak potrzeby tłumaczenia ustnego, jedynie 10 państw członkowskich wprowadziło do swojego ustawodawstwa procedury umożliwiające wniesienie tego rodzaju środka zaskarżenia. Pozostałe państwa członkowskie polegają na obowiązujących procedurach ogólnych umożliwiających odwoływanie się od postanowień organów ścigania i orzeczeń organów sądowych oraz wnoszenie zażaleń lub skarg w toku postępowania karnego.

Jeżeli chodzi o możliwość wniesienia skargi na jakość tłumaczenia ustnego, 15 państw członkowskich zapewnia taką procedurę odwoławczą. Pozostałe państwa członkowskie odniosły się do ogólnych procedur wnoszenia zażaleń i skarg, a nawet apelacji z tytułu naruszenia prawa procesowego do obrony. Większość państw członkowskich umożliwia

powołanie innego tłumacza ustnego w przypadku niewystarczającej jakości usług tłumaczenia ustnego.

3.2.6. Technologie komunikacyjne – art. 2 ust. 6

W art. 2 ust. 6 umożliwiono państwom członkowskim korzystanie w stosownych przypadkach z takich technologii komunikacyjnych, jak wideokonferencje, telefon lub internet, chyba że fizyczna obecność tłumacza ustnego jest wymagana w celu zagwarantowania rzetelności postępowania.

Połowa państw członkowskich zdecydowała się na wprowadzenie takiej możliwości. 12 spośród tych państw członkowskich odniosło się do ograniczenia określonego w art. 2 ust. 6 dyrektywy. Dwa państwa członkowskie wskazały, że korzystanie z technologii komunikacyjnych nie powinno naruszać prawa do obrony przysługującego podejrzanemu lub oskarżonemu.

3.2.7. Tłumaczenie ustne w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania – art. 2 ust. 7

W art. 2 ust. 7 nałożono na państwa członkowskie wymóg zapewnienia tłumaczenia ustnego również w postępowaniach służących wykonaniu europejskiego nakazu aresztowania. Niemal wszystkie państwa członkowskie – z wyjątkiem jednego – dokonały prawidłowej transpozycji tego przepisu.

3.2.8. Jakość tłumaczenia ustnego – art. 2 ust. 8

Art. 2 ust. 8 stanowi, że tłumaczenie ustne musi mieć jakość wystarczającą do zagwarantowania rzetelności postępowania, w szczególności poprzez zapewnienie, aby podejrzani lub oskarżeni rozumieli zarzuty i dowody przeciwko nim i byli w stanie wykonywać swoje prawo do obrony. Niemal wszystkie państwa członkowskie dokonały transpozycji tego przepisu, chociaż większość państw członkowskich nie odnosi się wyraźnie do jakości tłumaczenia ustnego. Spośród nich 16 państw członkowskich wymaga, aby tłumacze ustni, którzy biorą udział w postępowaniu, byli tłumaczami wpisanymi do rejestru albo tłumaczami przysięgłymi bądź figurowali w wykazach przekazanych organom ścigania po stwierdzeniu zachowania zgodności ze zbiorem kryteriów jakości.

3.3. Prawo do tłumaczenia pisemnego istotnych dokumentów (art. 3)

W art. 3 dyrektywy ustanowiono prawo do tłumaczenia pisemnego w postępowaniu karnym i postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz nałożono na państwa członkowskie obowiązek zapewnienia w rozsądnym terminie tłumaczenia pisemnego dokumentów niezbędnych do wykonywania prawa do obrony. Prawo to obejmuje możliwość zarówno zaskarżenia decyzji o odmowie zapewnienia tłumaczenia pisemnego, jak i zakwestionowania jakości tego tłumaczenia. W drodze wyjątku i pod ściśle określonymi warunkami dopuszczalne jest tłumaczenie ustne oraz zrzeczenie się prawa do tłumaczenia pisemnego. Państwa członkowskie powinny również zapewnić odpowiednią jakość usług tłumaczenia pisemnego.

3.3.1. Tłumaczenie pisemne istotnych dokumentów – art. 3 ust. 1

Art. 3 ust. 1 stanowi, że podejrzanym lub oskarżonym, którzy nie rozumieją języka, w którym prowadzone jest postępowanie karne, należy zapewnić w rozsądnym terminie tłumaczenie pisemne wszystkich dokumentów istotnych dla zapewnienia ich zdolności do wykonywania swojego prawa do obrony oraz do zagwarantowania rzetelności postępowania¹⁵.

Większość państw członkowskich – z wyjątkiem jednego – zapewnia tłumaczenia pisemne istotnych dokumentów. Większość państw członkowskich albo *expressis verbis* ustanawia obowiązek zapewnienia tłumaczenia pisemnego „w rozsądnym terminie”, albo stosuje podobne określenia, takie jak „niezwłocznie”, „bez zbędnej zwłoki” lub „w najkrótszym możliwym terminie”. W ośmiu państwach członkowskich w przepisach krajowych nie przewidziano, że tłumaczenie pisemne istotnych dokumentów ma zostać zapewnione w rozsądnym terminie, co ma wpływ na przestrzeganie dyrektywy.

3.3.2. Definicja istotnych dokumentów – art. 3 ust. 2

Art. 3 ust. 2 stanowi, że istotne dokumenty muszą obejmować wszelkie orzeczenia o pozbawieniu danej osoby wolności, każdy zarzut lub akt oskarżenia oraz każdy wyrok.

Większość państw członkowskich wymieniło dokumenty, które należy uznać na podstawie tego przepisu za istotne, nie zawsze jednak stosując termin „istotne dokumenty”. Wykaz dokumentów, które należy przetłumaczyć, ma zazwyczaj charakter orientacyjny, co umożliwia tłumaczenie dodatkowych dokumentów, których tłumaczenie nie jest obowiązkowe.

W kilku państwach członkowskich zgodność z dyrektywą nie jest zapewniona ponieważ wykaz dokumentów, które należy przetłumaczyć, nie obejmuje wszystkich dokumentów wymienionych w dyrektywie (np. należy przetłumaczyć tylko część aktu oskarżenia lub nie tłumaczy się wszystkich dokumentów dotyczących środków polegających na pozbawieniu wolności).

3.3.3. Decyzja, czy dany dokument jest istotny – art. 3 ust. 3

Art. 3 ust. 3 stanowi, że właściwe organy muszą w każdym przypadku zdecydować, czy jakiegokolwiek inne dokumenty mają istotny charakter, i że podejrzeni lub oskarżeni bądź ich obrońca mogą przedstawić uzasadniony wniosek w tym zakresie.

Większość państw członkowskich umożliwia składanie wniosków o przetłumaczenie dodatkowych dokumentów, które są istotne dla podejrzanego lub oskarżonego. Sześć państw członkowskich nie dopuszcza jednak możliwości przedstawienia uzasadnionego wniosku

¹⁵ W wyroku w sprawie C-278/16, *Sleutjes*, Trybunał orzekł, że „przewidziane w prawie krajowym orzeczenie, mające na celu wymierzenie kary za drobne wykroczenia, wydane przez sąd po przeprowadzeniu jednostronnego postępowania uproszczonego, stanowi »istotny dokument« w rozumieniu art. 3 ust. 1 tej dyrektywy” (pkt 34), ponieważ „stanowi zarówno akt oskarżenia, jak i wyrok w rozumieniu art. 3 ust. 2 dyrektywy 2010/64” (pkt 31).

o przetłumaczenie dodatkowego dokumentu przez podejrzanego lub oskarżonego ani przez ich obrońców. Około połowy państw członkowskich wskazuje określone ogólne kryteria ustalania, czy dane dokumenty są istotne (np. jeżeli są niezbędne do wykonywania prawa do obrony lub jeżeli ich tłumaczenie leży w interesie wymiaru sprawiedliwości w ujęciu ogólnym).

3.3.4. Brak wymogu tłumaczenia fragmentów istotnych dokumentów, które nie mają znaczenia – art. 3 ust. 4

Art. 3 ust. 4 stanowi, że nie można wymagać tłumaczenia fragmentów istotnych dokumentów, które nie mają znaczenia do celów umożliwienia zrozumienia przez podejrzanym lub oskarżonym zarzutów i dowodów przeciwko nim.

Większość państw członkowskich dokonała transpozycji tego nieobowiązkowego przepisu. Przepisy krajowe określają różne przesłanki uzasadniające odmowę tłumaczenia określonych fragmentów – od przesłanki nieistotności do celów umożliwienia zrozumienia przez podejrzanym lub oskarżonym obciążających ich zarzutów i dowodów aż po przesłankę nieistotności do celów wykonywania prawa do obrony.

Kilka państw członkowskich wykracza poza tę minimalną normę i określa, że istotne dokumenty należy zawsze tłumaczyć w całości, a nie tylko ich stosowne fragmenty.

3.3.5. Prawo do zakwestionowania decyzji i złożenia skargi – art. 3 ust. 5

W art. 3 ust. 5 nałożono na państwa członkowskie obowiązek zapewnienia podejrzanym lub oskarżonym prawa do zakwestionowania decyzji stwierdzającej brak potrzeby tłumaczenia pisemnego dokumentów lub ich fragmentów oraz możliwości złożenia skargi na niewystarczającą jakość tłumaczenia pisemnego, aby zagwarantować rzetelność postępowania.

Jeżeli chodzi o prawo do zakwestionowania decyzji stwierdzającej brak potrzeby tłumaczenia pisemnego dokumentów, jedynie osiem państw członkowskich (tak jak w przypadku art. 2 ust. 5) wprowadziło do swojego ustawodawstwa procedury umożliwiające wniesienie tego rodzaju środka zaskarżenia. Pozostałe państwa członkowskie polegają na obowiązujących procedurach ogólnych umożliwiających odwoływanie się od postanowień organów ścigania i orzeczeń organów sądowych oraz wnoszenie zażaleń lub skarg w toku postępowania karnego.

Jeżeli chodzi o możliwość wniesienia skargi na jakość tłumaczenia pisemnego, mniej niż połowa państw członkowskich wyraźnie wskazała taką szczególną procedurę odwoławczą. Pozostałe państwa członkowskie odniosły się do ogólnych procedur wnoszenia zażaleń i skarg, a nawet apelacji z tytułu naruszenia prawa procesowego do obrony.

Chociaż takiej możliwości nie przewidziano w dyrektywie, sześć państw członkowskich poszło o krok dalej i umożliwia zmianę tłumacza pisemnego ze względu na niewystarczającą jakość sporządzonych tłumaczeń pisemnych.

3.3.6. Tłumaczenie europejskiego nakazu aresztowania – art. 3 ust. 6

W art. 3 ust. 6 nałożono wymóg zapewnienia tłumaczenia pisemnego europejskiego nakazu aresztowania w toku postępowania służącego jego wykonaniu.

Niemal wszystkie państwa członkowskie – z wyjątkiem czterech – dokonały prawidłowej transpozycji tego przepisu. Większość spośród tych państw członkowskich wyraźnie ustanowiła prawo do tłumaczenia pisemnego europejskiego nakazu aresztowania.

3.3.7. Tłumaczenie ustne lub streszczenie ustne istotnych dokumentów – art. 3 ust. 7

W art. 3 ust. 7 określono wyjątek, zgodnie z którym zamiast tłumaczenia pisemnego można przedstawić tłumaczenie ustne lub ustne streszczenie istotnych dokumentów, pod warunkiem że tłumaczenie ustne lub ustne streszczenie pozostaje bez uszczerbku dla rzetelności postępowania.

Niemal wszystkie państwa członkowskie podjęły decyzję o włączeniu tego wyjątku do prawa krajowego. Tylko dwa państwa członkowskie, w których zawsze zapewnia się tłumaczenie pisemne istotnych dokumentów, nie dokonało transpozycji tego wyjątku.

Wśród państw członkowskich, które dokonały transpozycji tego nieobowiązkowego przepisu, sześć precyzuje, że tłumaczenie ustne lub streszczenie ustne zostaną zapewnione w sytuacjach, w których pozostanie to bez uszczerbku dla rzetelności postępowania. Niektóre z pozostałych państw członkowskich nie wskazują, że tłumaczenie ustne stanowi wyjątek od zasady tłumaczenia pisemnego, przy czym czasem w praktyce ta prawidłowość nie jest jasna, ponieważ można odnieść wrażenie, że to tłumaczenie ustne stanowi regułę.

3.3.8. Zrzeczenie się prawa do tłumaczenia pisemnego – art. 3 ust. 8

Art. 3 ust. 8 umożliwia zrzeczenie się prawa do tłumaczenia pisemnego dokumentów, pod warunkiem że podejrzani lub oskarżeni otrzymali uprzednią poradę prawną lub w inny sposób uzyskali pełną wiedzę na temat konsekwencji takiego zrzeczenia się tego prawa oraz że zrzeczenie się było jednoznaczne i dobrowolne.

Większość państw członkowskich dokonała transpozycji tej możliwości. Wszystkie państwa, które transponowały ten przepis, uwzględniły wymóg, zgodnie z którym podejrzani lub oskarżeni muszą posiadać pełną wiedzę na temat konsekwencji takiego zrzeczenia się – albo dzięki zastosowaniu podobnych sformułowań, albo dzięki nałożeniu na organy ścigania obowiązku w zakresie informowania. Bardzo niewiele państw członkowskich wskazało jednak *expressis verbis*, że zrzeczenie się musi być jednoznaczne i dobrowolne.

Dziesięć państw członkowskich wykracza poza normę minimalną określoną w tym przepisie i nie zapewnia możliwości zrzeczenia się prawa do tłumaczenia pisemnego istotnych dokumentów w postępowaniu karnym.

3.3.9. Jakość tłumaczenia pisemnego – art. 3 ust. 9

Art. 3 ust.9 stanowi, że tłumaczenie pisemne musi mieć jakość wystarczającą do zagwarantowania rzetelności postępowania, w szczególności poprzez zapewnienie, aby podejrzani lub oskarżeni rozumieli zarzuty i dowody przeciwko nim i byli w stanie wykonywać swoje prawo do obrony.

Chociaż większość państw członkowskich nie odnosi się wyraźnie do jakości tłumaczenia pisemnego, zapewnia wystarczającą jakość tłumaczenia pisemnego dzięki stosowaniu wymogu, aby tłumacze pisemni, którzy biorą udział w postępowaniu, byli tłumaczami wpisanymi do rejestru albo tłumaczami przysięgłymi bądź figurowali w stosownych wykazach przekazanych organom ścigania po stwierdzeniu zachowania zgodności ze zbiorem kryteriów jakości. Jedynie dwa państwa członkowskie nie dokonały transpozycji tego przepisu.

3.4. Koszty tłumaczenia ustnego i pisemnego (art. 4)

W art. 4 nałożono na państwa członkowskie obowiązek pokrycia kosztów tłumaczenia ustnego i pisemnego w postępowaniu karnym, niezależnie od wyniku postępowania.

Niemal wszystkie państwa członkowskie – z wyjątkiem trzech – dokonały prawidłowej transpozycji tego obowiązku. W większości państw członkowskich wymóg pokrycia kosztów tłumaczenia ustnego i tłumaczenia pisemnego „niezależnie od wyniku postępowania” wynika z innych przepisów krajowych, które zapewniają, aby prawo do tłumaczenia ustnego i tłumaczenia pisemnego miało zastosowanie na etapach postępowania przygotowawczego i postępowania sądowego i aby podejrzani ani oskarżeni nie ponosili związanych z nim kosztów. Niektóre państwa członkowskie określają, że koszty tłumaczenia ustnego i pisemnego w postępowaniu karnym ponosi państwo. Niektóre z pozostałych państw członkowskich przewidują, że koszty ponoszą określone organy (np. organy prowadzące postępowanie przygotowawcze na etapie postępowania przygotowawczego oraz sądy na etapie postępowania sądowego).

3.5. Jakość tłumaczenia ustnego i pisemnego (art. 5)

W art. 5 nałożono na państwa członkowskie wymóg zastosowania środków w celu zapewnienia, aby tłumaczenie ustne i tłumaczenie pisemne miało odpowiednią jakość. Państwa członkowskie muszą również podjąć starania w celu prowadzenia rejestrów tłumaczy ustnych i tłumaczy pisemnych, a także udostępniać je obrońcy i właściwym organom.

3.5.1. Konkretnie środki w celu zapewnienia odpowiedniej jakości – art. 5 ust. 1

Art. 5 ust. 1 stanowi, że państwa członkowskie muszą zastosować konkretne środki w celu zapewnienia, aby tłumaczenie ustne i tłumaczenie pisemne miało jakość wymaganą na mocy art. 2 ust. 8 i art. 3 ust. 9 dyrektywy.

Jak już wspomniano powyżej, większość państw członkowskich wprowadziła środki w celu zapewnienia odpowiedniej jakości tłumaczenia ustnego i tłumaczenia pisemnego głównie za pomocą przepisów regulujących zawody tłumacza ustnego i tłumacza pisemnego oraz poprzez wprowadzenie szczególnych wymogów dotyczących kwalifikacji.

Niektóre państwa członkowskie wprowadziły szczególne środki wykraczające poza przepisy dyrektywy, które mają na celu zapewnienie wystarczającej jakości tłumaczenia ustnego i tłumaczenia pisemnego, polegające na regulacji zawodów tłumacza ustnego i tłumacza pisemnego lub wskazaniu zasad postępowania bądź wymogów etycznych obowiązujących tłumaczy ustnych i tłumaczy pisemnych.

3.5.2. Rejestry tłumaczy pisemnych i tłumaczy ustnych – art. 5 ust. 2

W art. 5 ust. 2 nałożono na państwa członkowskie wymóg podjęcia starań w celu stworzenia rejestru lub rejestrów niezależnych tłumaczy pisemnych i tłumaczy ustnych, którzy posiadają odpowiednie kwalifikacje.

Chociaż w artykule tym nie nałożono na państwa członkowskie obowiązku stworzenia rejestru, większość państw członkowskich posiada rejestr lub rejestry tłumaczy ustnych i tłumaczy pisemnych, a tylko kilka z nich nie podjęło jeszcze żadnych kroków w tym kierunku. W sześciu państwach członkowskich w wyjątkowych sytuacjach – związanych głównie z niedostępnością tłumacza ustnego/pisemnego, brakiem tłumacza ustnego/pisemnego konkretnego języka lub zbyt wysokimi kosztami – do uczestnictwa w postępowaniu można wezwać tłumaczy ustnych/pisemnych, którzy nie figurują w oficjalnych rejestrach lub wykazach.

3.5.3. Poufność – art. 5 ust. 3

Art. 5 ust. 3 stanowi, że państwa członkowskie muszą zapewnić, aby tłumacze ustni i tłumacze pisemni zachowali poufność podczas wykonywania swoich zadań.

Większość państw członkowskich określiła konkretny wymóg dotyczący poufności, który obowiązuje tłumaczy ustnych i tłumaczy pisemnych i ma zastosowanie w postępowaniu karnym, natomiast kilka państw członkowskich stosuje ogólniejszy obowiązek dotyczący zachowania poufności. Dwa państwa członkowskie nie dokonały transpozycji tego obowiązku, ponieważ nie nałożyły na tłumaczy ustnych i tłumaczy pisemnych zobowiązania do zachowania poufności, co jest sprzeczne z dyrektywą.

3.6. Szkolenia (art. 6)

Art. 6 stanowi, że państwa członkowskie muszą zwrócić się do podmiotów odpowiedzialnych za szkolenie sędziów, prokuratorów i pracowników wymiaru sprawiedliwości uczestniczących w postępowaniach karnych o zwracanie szczególnej uwagi na swoiste cechy porozumiewania się z udziałem tłumacza ustnego, tak by zapewnić jego sprawny i skuteczny przebieg.

Co do zasady większość państw członkowskich nie dokonała wyraźnej transpozycji tego przepisu. W krajowych systemach tych państw istnieją jednak zazwyczaj środki prawa miękkiego zapewniające programy szkoleniowe dla pracowników wymiaru sprawiedliwości. W kilku państwach członkowskich szkolenia dla sędziów, prokuratorów i pracowników wymiaru sprawiedliwości obejmują konkretne elementy dotyczące specyfiki komunikowania się z pomocą tłumacza ustnego.

3.7. Prowadzenie rejestru (art. 7)

W art. 7 dyrektywy nałożono na państwa członkowskie obowiązek prowadzenia rejestru przypadków obecności tłumacza ustnego podczas przesłuchania i składania wyjaśnień, zapewnienia tłumaczenia ustnego lub streszczenia ustnego istotnych dokumentów oraz zrzeczenia się przez podejrzanego lub oskarżonego prawa do tłumaczenia.

Większość państw członkowskich dokonała precyzyjnej transpozycji obowiązku prowadzenia rejestru. W tych państwach członkowskich ustanowiono obowiązek prowadzenia rejestru przypadków korzystania przez organ śledczy lub sądowy z pomocy tłumacza ustnego podczas przesłuchania podejrzanych lub oskarżonych bądź składania przez nich wyjaśnień oraz zapewnienia tłumaczenia ustnego lub streszczenia ustnego istotnych dokumentów.

W większości przypadków przewiduje się również obowiązek prowadzenia rejestru przypadków zrzeczenia się prawa do tłumaczenia. W przypadku siedmiu państw członkowskich istnienie obowiązku prowadzenia rejestru można wywnioskować na podstawie przepisów ogólnych dotyczących obowiązku prowadzenia szczegółowego rejestru lub sporządzania protokołów wszystkich czynności na wszystkich etapach postępowania karnego. W jednym z państw członkowskich nie przewidziano konkretnego obowiązku rejestrowania obecności tłumacza ustnego lub faktu zapewnienia tłumaczenia ustnego.

Jeżeli chodzi o organ właściwy do prowadzenia rejestru, w większości państw członkowskich organy śledcze mają obowiązek prowadzenia tego rejestru na etapie postępowania przygotowawczego, zaś w toku postępowania sądowego obowiązek ten spoczywa na sądzie – zazwyczaj zajmuje się tym sekretarz sądu.

4. WNIOSKI

Ratio legis dyrektywy było umożliwienie egzekwowania szczególnego prawa do rzetelnego procesu sądowego, tj. prawa podejrzanych lub oskarżonych do tłumaczenia pisemnego i tłumaczenia ustnego w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania.

Dzięki ustanowieniu wspólnych minimalnych standardów europejskich dyrektywa znacząco wpływa na ochronę osób podejrzanych lub oskarżonych w państwach członkowskich, zapewniając spójniejsze wdrażanie praw i gwarancji, które określono w art. 47 i 48 Karty

praw podstawowych Unii Europejskiej oraz w art. 6 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności. W ten sposób dyrektywa przyczynia się do zwiększania wzajemnego zaufania wśród państw członkowskich, jak przewidziano w harmonogramie działań mających na celu umocnienie praw procesowych osób podejrzanych lub oskarżonych w postępowaniu karnym.

Ogólnie rzecz biorąc, dyrektywa zapewniła europejską wartość dodaną dzięki zwiększeniu stopnia ochrony obywateli uczestniczących w postępowaniach karnych, w szczególności w niektórych państwach członkowskich, w których prawo do tłumaczenia pisemnego i tłumaczenia ustnego nie było wcześniej zapewnione.

Skutki, jakie dyrektywa wywołuje w państwach członkowskich, różnią się w zależności od istniejących krajowych systemów wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych. Ocena udowodniła, że w niektórych państwach członkowskich wciąż istnieją pewne trudności związane z najważniejszymi przepisami dyrektywy. Dotyczy to w szczególności kontaktów między podejrzanymi lub oskarżonymi a ich obrońcą, tłumaczenia istotnych dokumentów oraz kosztów tłumaczenia ustnego i tłumaczenia pisemnego.

Z oceny wynika również, że nie ma obecnie potrzeby wprowadzania zmian w dyrektywie, jednak można bardziej usprawnić jej stosowanie praktyce. Komisja będzie kontynuować ocenę przestrzegania dyrektywy przez państwa członkowskie i zastosuje wszelkie odpowiednie środki w celu zapewnienia zgodności z przepisami dyrektywy w całej Unii Europejskiej.